

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ БАНКІВ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто існуюче нормативно-правове забезпечення рейтингової оцінки банків органами державної влади та незалежними рейтинговими агентствами та доведено необхідність його перепрацювання.

Аннотация. Рассмотрена существующая нормативно-правовая база рейтингового оценивания банков органами государственной власти и независимыми рейтинговыми агентствами и доказана необходимость ее переработки.

Annotation. Current legal framework assessment rating of banks by public authorities and by independent rating agencies was considered, and the necessity of its processing was proved.

Ключові слова: банківська система, рейтингування, інформаційне рейтингове агентство.

Сучасний стан банківської сфери позначений достатньо високим рівнем пропозиції різноманітних послуг, і при виборі споживачі перш за все орієнтуються на рівень надійності банків. Однією із форм забезпечення їх надійності є аналіз фінансового стану, який дає можливість оцінити результати їх діяльності та створити на цій основі рейтинг, що за всіма показниками об'єктивно відображав би, яке місце будь-який банк займає на ринку фінансових послуг та наскільки він надійний.

Виконуючи положення Закону України "Про банки і банківську діяльність", кожен банк впроваджує систему внутрішнього аналізу діяльності, але ця інформація не має широкого інформативного характеру, а знаходить своє відображення лише у фінансовій звітності для обмеженого кола осіб. Інколи банки розміщують інформацію щодо деяких показників своєї діяльності у своїх рекламних проспектах, але ці показники не завжди дають змогу скласти правильне враження щодо надійності банку. Тому інформація, що надається незалежними рейтинговими агентствами або спеціалізованими державними органами влади, є одним з джерел достовірних даних щодо фінансового стану банку та дає змогу не тільки ознайомитися з фінансовими результатами його діяльності, а й підвищити фінансову грамотність клієнтів та зробити банківську сферу більш прозорою та привабливою.

Дійсно, актуальність даної теми не викликає сумнівів. Вона може становити інтерес як для широкого кола громадськості, так і для фахівців, які займаються банківською справою, адже протягом свого життя чи періоду здійснення підприємницької діяльності підприємці чи звичайний громадянин хоча б раз зустрічається з необхідністю прийняття рішень із приводу обрання найнадійнішого банку для отримання кредиту, відкриття рахунку чи зберігання грошей.

Останнім часом розробкою та вивченням цієї теми займалися вчені у галузі юриспруденції та економіки з різних країн, але деякі аспекти залишаються нерозкритими та потребують додаткового регулювання. Особливо гострим питанням є нормативно-правове забезпечення рейтингування.

Постійні зміни економічного, політичного та соціального стану країни суттєво впливають на функціонування банківської системи, через що виникає потреба у вдосконаленні чинного законодавства, яке регулює банківську сферу загалом, діяльність окремих банків та кожен банківський продукт.

Згідно з положеннями статті 17 Конституції України та Закону України "Про банки і банківську діяльність" [1], одним із завдань органів державної влади є регулювання банківської сфери та покращення ефективності роботи банків, що забезпечить фінансову стабільність та надійність. Відповідно до Закону України "Про Національний банк України", ці завдання покладено на Національний банк України (НБУ), який, згідно зі статтею 100 Конституції України, є головним регулятором грошово-кредитної політики нашої держави. Також, відповідно до Закону України "Про Національний банк України", однією з його функцій є нагляд за виконанням чинного законодавства за допомогою різноманітних форм та засобів, метою якого є моніторинг та виявлення проблем у банківській сфері. Одним із найнадійніших засобів здійснення контролю за банківською системою та кожним окремим банком є саме аналіз, який базується на рейтингу банків.

У цілях забезпечення відсутності лобізму окремих банків у міжнародній практиці подібні рейтинги створюються здебільшого недержавними організаціями, бо вони є більш незалежними, об'єктивними та прозорими. Найвідоміші міжнародні рейтингові агентства – це Fitch Ratings Ltd., Moody's Investors Service та Standard & Poor's Rating Services.

Згідно з діючим законодавством, рейтингові агентства при оприлюдненні отриманих результатів рейтингування керуються Конституцією України, законами України "Про інформаційні агентства", "Про інформацію", "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні", "Про телебачення і радіомовлення", "Про державну таємницю", іншими законами України, постановами Верховної Ради України, актами Президента України і Кабінету

Розглядаючи діяльність рейтингових агенцій з цього боку, можна вважати, що законодавство не відповідає міжнародним стандартам щодо поширення інформації. Якщо розглядати нормативну базу, що стосується безпосередньо формування рейтингів, можна відмітити, що вона також є недопрацьованою.

На сьогоднішній день в Україні існує система нормативно-правових актів, що закріплюють статус та порядок рейтингування, але вона потребує вдосконалення. Так, основний з цих нормативно-правових актів – Закон України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" [2], який визначає статус інформаційних рейтингових агентств в Україні, має бути перепрацьований, бо, на думку аналітиків, його не можна вважати достатньою основою для здійснення відповідної діяльності, адже цей закон було розроблено та прийнято у 1996 році, а статтю щодо рейтингування було додано лише у 2005 році, у той час як перші незалежні рейтингові агентства було створено у 2001 році. Тож відсутність відповідної досконалої нормативної бази для здійснення рейтингової діяльності призвела до виникнення великої кількості правових колізій.

У високорозвинених країнах близько 100 років діє система публічних рейтингових оцінок надійності та кредитоспроможності. У цих умовах рейтинги сприймаються як джерело об'єктивної та незалежної інформації, невід'ємний елемент інформаційної інфраструктури, що дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані з вкладенням коштів, а також ризики ділового партнерства. В Україні ринок рейтингових послуг перебуває на початковій стадії розвитку. У нашій державі відсутня рейтингова культура, і рейтингові продукти далеко не завжди є об'єктивними і незалежними. Крім того, в умовах відсутності інформаційної (перш за все фінансової) прозорості рейтинги найчастіше формуються не згідно з даними фінансової звітності і представленими у ній кількісними показниками, а на основі якісних характеристик та інформації, наявної у вільному доступі (Інтернет, ЗМІ тощо). Це знижує вірність рейтингових оцінок і частково спотворює суть рейтингової діяльності.

Основні засади рейтингового оцінювання учасників фінансового ринку закладено у Розпорядженні Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання" від 01.04.2004 р. [3] та Рішенні Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку "Про схвалення Методичних рекомендацій Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо створення та розвитку незалежних інформаційних та рейтингових агентств, що спеціалізуються на наданні інформаційних послуг на фондовому ринку України" від 31.08.2004 р. [4]. Проте дані нормативно-правові акти потребують суттєвих допрацювань та доповнень, зокрема в питаннях визначення та регулювання діяльності незалежних приватних рейтингових агентств не лише як допоміжних учасників фондового ринку, а як повноцінних бізнес-одиниць в економіці України.

Зважаючи на досить слабе українське законодавство у даній сфері, у країнах ЄС майже не визнаються рейтинги, створені українськими рейтинговими агентствами. Як крок назустріч у рамках проекту ЄС "Посилення сектору фінансових послуг України" європейськими фахівцями у 2009 році були розроблені рекомендації щодо регулювання діяльності кредитно-рейтингових агентств [5]. Вони мають характер порад та містять інформацію щодо порядку створення та діяльності рейтингових агентств. Але на сьогодні Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку не має достатньо людських ресурсів для забезпечення нагляду за виконанням усіх зазначених вимог, до того ж це питання не розглядається як пріоритетне завдання.

Виходячи з усього вищесказаного, можна зробити висновок, що, по-перше, через відсутність належного збалансованого законодавства у сфері рейтингування банків на сьогоднішній день існує багато невизначених моментів, що стосуються статусу, порядку створення та засад діяльності інформаційних рейтингових агентств. По-друге, законодавство щодо правил поширення інформації не відповідає міжнародним нормам та у деяких ситуаціях не гарантує збереження банківської таємниці. По-третє, не існує авторської методики, розробленої та затвердженої НБУ, яка б могла забезпечити об'єктивне формування рейтингів. Через це рейтингові агентства можуть самостійно обирати методики із створених закордонними фахівцями або створювати свої власні методики, і при цьому результати не завжди можна вважати вірними. Тож зрозуміло, чому рейтингова оцінка, призначена банку українським рейтинговим агентством, не визнається за кордоном.

Очевидно, для того щоб уникнути всіх цих проблем, необхідно створити належну законодавчу базу для здійснення рейтингування, але на сьогоднішній день навіть не робляться спроби у цьому напрямку.

Наук. керівн. Сергієнко В. В.

Література: 1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-14 із змінами та доповненнями станом на 18.12.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>. 2. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30 жовтня 1996 р. № 448/96-вр із змінами та доповненнями станом на 08.01.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>. 3. Про схвалення Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2004 р. № 208-р із змінами та доповненнями станом на 05.05.2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/208-2004-%D1%80>. 4. Про схвалення Методичних рекомендацій Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо створення та розвитку незалежних інформаційних та рейтингових агентств, що спеціалізуються на наданні інформаційних послуг на фондовому ринку України : Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 31 серпня 2004 р. № 370 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KML04477.html. 5. Посилення сектору фінансових послуг України : Проект ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rurik.com.ua/documents/legislation/Regulation%20of%20Credit%20Rating%20Agencies_Ukr.pdf.